

«Har'u-har'u-har'u?»

- «Har'u-har'u-har'u? - Nei det har'u væl ette" -Et sitat etter en mann som kom inn i en butikk -og gikk ut igjen - mot slutten av krigen. Grunnen var vel at ofte manglet varen en ville ha, for det var knapt med alt, om varene i det hele tatt kunne skaffes, men humoren blomstret og var god å ha. Krigen begynte høsten 1939, og etter okkupasjonen i landet vårt i april 1940 var det mye som ble forandret. Blant annet ble det straks innført rasjonering først av matvarer, og det ble knapphet på nær sagt alt.

Det er nærmest umulig for dem som bare har opplevd dagens overflod å forestille seg en slik situasjon, men vanlige folk hadde den gang ikke noe slikt å sammenligne med, ettersom verken produsenter, kjøpmenn eller forbrukere hadde funnet alle våre mer eller mindre nødvendige behov på den tid. Den norske matproduksjonen var mindre i førkrigstida. Trekkraften var stort sett hester, og de tok jo også sin del av matfatet, dessuten var avlingsnivået av korn langt lavere enn det vi opplever i dag. Bruken av handelsgjødsel var mye mindre enn nå, og ble i krigsårene vanskelig å få tak i, og også det bidro til mindre avlinger.

Dekningen med norske matvarer var den gangen kanskje ca. 40%. Når så importen nærmest ble stoppet og okkupantene i tillegg tok mye av våre varer, måtte det bli knapt. Det ble innført rasjonering på brød, og jeg tror; nær sagt alle matvarer. Brødmjølet var stort sett basert på amerikansk hvete. Den importen stanset jo, og måtte stort sett erstattes av norsk hvete som var av dårlig kvalitet og ofte høstet under vanskelige forhold. Smør/margarin på brødet og annet pålegg var svært vanskelig å få kjøpt, likeens kjøttvarer, og til og med fisk.

Det kom noen såkalte erstatningsvarer av ymse slag både til mat og av andre forbruksvarer. Importerte varer som kaffe og frukt fantes ikke, og sukker i svært liten grad. Som eksempel fikk vi såkalt B-såpe til håndvask og også noe i tuber som erstatning for tannkrem.

Klær og skotøy kunne en bare få mot rasjoneringskort eller en anvisning, og da som

regel i en slags erstatningsvare ofte produsert med papirblanding. En var veldig glad om en kunne finne gamle klær som kunne syes om eller fikses litt på.

Så var det tobakk og brennevin. Det kunne voksne personer få en liten kvote av, visstnok ikke av noe særlig kvalitet, men nesten alle tok imot kvoten selv om de ikke vanligvis brukte varene. (Det var jo også noe som het å bytte mot noe en prioriterte høyere). Man prøvde jo også å dyrke tobakk, med litt forskjellig resultat både med dyrking og videre bearbeiding.

Det er vel umulig å nevne alle detaljer, men situasjonen var nok veldig vanskelig for mange, særlig i byene.

Vi som bodde på landsbygda og på gård, hadde det nok lettere når det gjaldt de vanligste matvarene. Den gang var det jo husdyr på nesten alle gårder. Det var riktignok leveringsplikt på alt som ble produsert, men det lot seg nok gjøre å lure unna litt.

Ved tresking av korn skulle det være en kontrollør til stede for å veie kornet. Det skulle leveres, men man fikk holde tilbake korn for maling til husdyr og noe til matmjøl. For å få malt kornet måtte man ha malingsanvisning. Denne fikk man i forsyningsnemnda mot en reduksjon i kvoten av brød og mjøl. Disse anvisningene ble nok brukt kanskje flere ganger av velvillige møllere noen steder. Selv minnes jeg noe av dette fra Hedemarken mølle, som jeg tror hjalp mange. På den måten ble det mulig også å hjelpe noen som var verre ute og trengte en matbit. Noen så selvsagt også muligheten til å tjene penger på varemangelen, og dermed oppsto "svartebørsen", også den til glede og/eller nytte for noen.

De fleste av oss kom gjennom den tiden med helsen i behold, men vi satte veldig pris på en sjokoladebit eller noen sydfrukt da disse på nytt ble tilgjengelige, - kanskje for første gang for mange av oss.

Kristian Berger

